

Helena Valentí

Visat núm. 18
(octubre 2014)

per Anna Cris Mora

Helena Valentí (1940-1990) s'inicià en el món de la traducció de ben joveneta per la influència del classicisme patern, el llatí Eduard Valentí, i més endavant s'hi dedicà de manera professional. Acostà gèneres ben diversos, des de la història o l'art fins a la poesia, però les seves traduccions més personals foren d'algunes de les grans escriptores del segle XX tant al català com a l'espanyol.

Filòloga, novel·lista i traductora prolífica que, un cop acabats els estudis de filosofia i lletres a la Universitat de Barcelona i després de viatjar per França i Itàlia, el 1962 s'exilià voluntàriament a Anglaterra, on primer treballà en diverses universitats i després buscà en la traducció el seu guanyapà, activitat de la qual esdevingué una professional *avant la lettre*. Tal com va dir ella mateixa en una ocasió: «Jo em guanyo la vida fent traduccions. No tinc absolutament cap altre ingrés. No tinc cap renda, ni tinc beques, ni tinc res. Escric cada dia per a poder viure, és a dir, quasi sempre traduccions» (Ferrater, 1995: 56). Tanmateix, Valentí triava, sempre que podia, les obres que traduïa: «Fa tres dies vaig rebre la novel·la per a traduir que no penso pas traduir-la perquè els dos capítols que he llegit m'han semblat repugnants. [...] Sóc persona de principis perquè per altra banda necessito diners» (Ferrater, 1995: 47).

Entre altres, traslladà a l'espanyol autors i autores d'èpoques, llengües, gèneres i estils tan diversos com ho són William Blake, Charlotte Perkins Gilman, Nicholas Guild, Najib Mahfuz, Harold Robbins, Bernice Rubens, Roger T. Taylor i Doris Lessing, de la qual traduï a l'espanyol tres obres: *The Golden Notebook* (*El cuaderno dorado*), *The Four-Gated City* (*La ciudad de las cuatro puertas*) i *Particularly Cats* (*Gatos muy distinguidos*). *El cuaderno dorado*, l'obra més popular i apreciada de Lessing, es va publicar l'any 1978 però havia vist la llum a Londres el 1962, any en què Valentí aterrava a Anglaterra i l'obra esdevenia l'estendard de les dones del nou feminisme que es començava a gestar a la capital anglesa.

Quan va tornar a Catalunya dotze anys més tard, el 1974, decidí compaginar la traducció amb la narrativa pròpia, inspirada en gran part pels referents femenins de Lessing. El 1977 va escriure el recull de contes *L'amor adult* mentre traduïa *El cuaderno dorado*, el 1981 *La solitud d'Anna*, el 1986 *La dona errant* i el 1991 es publicava pòstumament *D'esquena al mar*. Tots aquests textos constitueixen peces d'un mirall dels canvis socials que viu la societat dels anys setanta, com ara les noves formes de maternitat, la desaparició de la família convencional, la dona en solitud, etc., i parlen de la dona i les relacions amb ella mateixa i amb el món, els seus sentiments d'irritació i l'estoïcisme contemporani. La narrativa de Valentí, a diferència de la de Lessing, és sòbria i lacònica, a voltes lírica, feta d'el·lipsis i amb una estructura antiliterària, com si es tractés d'instantànies que flueixen davant del lector.

Als anys vuitanta començà a traduir en català i ho féu amb un llibre de paràboles i dites del filòsof libanès Kahlil Gibran. Entre el 1984 i el 1989 es van publicar les traduccions d'*Al far* i *Una cambra pròpia* de l'anglesa Virginia Woolf, *La garden party* i *altres contes* i *Un home casat* i *altres crueltats* de la neozelandesa Katherine Mansfield. Aquestes dues escriptores contemporànies, que han esdevingut icones feministes pel fet d'escriure sobre les dones que prenen les seves decisions, les dones fortes d'esperit i la seva realitat social de l'època, són culturalment parlant ben diferents. Les dues van captivar Helena Valentí, Woolf per la seva obra i Mansfield «tant literàriament com vitalment» (Martí, 1990: 63).

Amb les traduccions d'*Al far* (1984) i *Una cambra pròpia* (1985), Valentí va acostar la segona i tercera obres de Virginia Woolf al català després del franquisme. Primer va girar la novel·la autobiogràfica *Al far*, «una obra que l'entusiasmava» (Martí, 1990: 63); una obra d'introspecció filosòfica, amb poca acció i plena de lirisme, característiques que Valentí va aconseguir transmetre a la perfecció. Un any més tard, es publicava *Una cambra pròpia*, considerat per Valentí «un assaig de lectura imprescindible per a qualsevol dona que vulgui ser escriptora» (Martí, 1990: 63).

De Katherine Mansfield primer ens presentà el recull de contes *Un home casat i altres crueltats* (1984), una selecció feta per Valentí per donar a conèixer a la societat catalana una escriptora que admirava, com podem veure en el pròleg que va escriure, en què presenta l'autora i l'obra i en justifica la tria. «En posar-me a escriure sobre Katherine Mansfield el cap se'm converteix en una gàbia plena d'ocells i tot de mots, llum, esclat, entrellum, centella, llampec, fulgor, voleien d'una banda a l'altra i es pengen dels filferros» (1984: 7). L'altra obra cabdal de Katherine Mansfield que traduí fou *La garden party i altres contes* (1989), un recull de contes que ens parlen sobre les emocions i els estats d'ànim dels personatges més que no pas d'ells mateixos. Valentí en traduí tots els contes llevat de «*La garden party*» i «*A la badia*», traduïts per Josep Ros-Artigues el 1937.

També traslladà la novel·la històrica *Jo, Claudi* (1986) de Robert Graves, i aquell mateix any també traduí la novel·la de ciència-ficció *L'home que va vendre la lluna* de Robert A. Heinlein, un dels grans autors d'aquest gènere del segle XX. També va fer una breu incursió dins la novel·la juvenil amb *Kernok, el pirata*, del novel·lista francès del segle XIX Eugène Sue. El 1988 acostà *El factor humà* de Graham Greene, una novel·la d'intriga i espies amb tints psicològics.

Viatges indiscrets de Lisa St. Aubin de Terán, una antologia d'escriptores del segle XX amb noms com ara Willa Cather, Katherine Mansfield, Colette, Edna O'Brien, Jeanette Winterson, etc., fou la seva última traducció el mateix any de la seva mort, el 1990. Valentí ens presentà un recull de contes de dones que viatgen per un motiu o per un altre, de dones *errants*, com la Júlia i l'Agustina de *La dona errant* que Valentí va escriure el 1986.

[Per saber-ne més](#)